

Gunnar Myrdals An American Dilemma

– en aktuell klassiker

av Ulf Sandström

Från Carnegie Corporation i New York skickades i augusti 1937 ett brev till en svensk ekonomiprofessor och socialdemokratisk riksdagsman med en förfrågan om att leda en omfattande studie av "negern som samhällsfenomen". Man ville ha en undersökning i objektiv och saklig anda och sökte en framstående samhällsvetare från ett demokratiskt land utan egna stora etniska problem och fritt från imperialistiska och koloniala belastningar, en person som kunde ta sig an uppgiften utan förutfattade meningar. Valet föll på Gunnar Myrdal. Efter att en tid ha värt sig inför tanken accepterade Myrdal erbjudandet och påbörjade resan över Atlanten i september 1938.

Med sig på resan hade Myrdal, förutom sin familj, även den gode vännen och socialstatistikern Richard Sterner. Tillsammans med ett kollektiv av amerikanska forskare utförde de en forskningsinsats som resulterade i ett avgörande nytt och fräscht perspektiv på ett gammalt amerikanskt problem - rasdiskrimineringen. Det stora och dyrbara projektet resulterade i ett flertal publikationer, men framförallt en bok, som 1944 publicerades med titeln *An American Dilemma: The Negro Problem and American Democracy* (förkortas AD). På titelsidan angavs två medförfattare – Richard Sterner och Arnold Rose.

Med AD fick Myrdal efterhand en enastående ryktbarhet. Utan tvekan har arbetet nått större internationell uppmärksamhet än något annat av svensk samhällsvetare författat verk. Det påstås att Myrdal 1938-40 var den dittills högst betalde samhällsvetaren i USA. Myrdal delar äran med Bertil Ohlin att vara de enda svenskar som tagits med i den biografiska volymen av *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Myrdalartikeln över åtta sidor är dessutom dubbelt så om-

fattande som Ohlins. Enligt beräkningar gjorda under 80-talet har AD sålts i över 100 000 exemplar. Det är en märkvärdig siffra med hänsyn till att texten sträcker sig över 1 500 sidor, innehåller 45 kapitel, 10 appendix, en väldig bibliografi och voluminiösa fotnoter. Fastän ekonom till professionen räknas Myrdal fortfarande som Sveriges mest berömde sociolog(sic!), vilket man nyligen tvingades konstatera i en utvärdering av svensk sociologi.

Hur mottogs och värderades detta arbete i Sverige? Sent på våren 1944 flögs några exemplar av boken över till Sverige. I Myrdals egen klippsamling, minutiöst utförd och numera i Arbetarrörelsens arkiv, har jag funnit tre artiklar publiceringsåret. Det är skäligen magert med tanke på den oerhörda uppmärksamhet boken fick i USA. I "memoarboken" *Hur styrs landet* (1982) skriver Myrdal att ointresset i Sverige för hans utlandsbaserade skrifter var särskilt påtagligt ifråga om AD.

Intresset för Myrdals bok verkar ha tappats bort i uppståndelsen kring de kontroversiella framträdanden han gjorde i den svenska politiken; efterkrigsplaneringen i Myrdalskommissionen, forskningsråden, radikaliseringen av Tiden efter Gårdlund, skattedebatten, ryssavtalet m.m. I Wigforss och Erlanders memoarer får inte Myrdals amerikanska insats något utrymme när han diskuteras. Tore Browaldh, som arbetade åt Myrdal i efterkrigsplaneringen, är i det fallet närmast ett undantag.

Ett försök att finna recensioner och kommentarer i svenska tidskrifter från 1944 till 1950 ger negativt resultat. Inte ens Tiden, där Myrdal 1945 blev redaktör, ägnade "negerfrågan" eller Myrdals bok någon upp-

märksamhet. Man kom inte närmare än att i en harmful notis berätta om ett par svarta amerikanska flottister som blivit utslängda från en svensk restaurang i samband med ett flottbesök 1946.

Myrdal hade avgjort avsevärda problem med att bli profet i sitt eget land. På senare år har han förvisso fått samhällsvetarnas uppmärksamhet som en av den sociala ingenjörskonstens upphovsmän. Ofta citerar man ur makarna Myrdals *Kris i befolkningsfrågan* (1934), klipper småstycken och läser historia baklänges. Sammanhanget med Myrdals teori om värderingarnas roll i samhällsvetenskapen går tyvärr ofta förlorat. Gunnars roll som fader till barnen Jan och Sissela är det folk kanske är mest bekanta med idag. Hans utomordentligt viktiga insats för den svarta befolkningen i USA har i Sverige knappast belysts på ett sätt som motsvarar en rimlig värdering av forskargärningen.

Myrdal planerade länge att göra en uppföljning av AD. De sista åren av sitt liv ägnade han åt att skriva om bokens tillkomsthistoria, kommentera dess innehåll och betydelse. En liten bok hann bli färdig och föreligger nu postumt i en svensk översättning med titeln *Historien om An American Dilemma* (SNS förlag 1987). Där redogörs för Carnegie-stiftelsens initiativ, hur arbetet utfördes, hur det intellektuella klimatet såg ut i Roosevelts New-Deal Amerika, hur han tacklade frågan, varför han förhöll sig så optimistisk och hur rasfrågan utvecklades efter bokens publicering fram till sextiotalets slut.

Myrdals egna och högst läsvärda noteringar i detta ämne kan kompletteras med ett par intressant arbeten utförda av amerikanska historiker. Nyligen publicerades David W. Southernns bok *Gunnar Myrdal and Black-White Relations. The Use and Abuse of An American Dilemma 1944-1969* (Louisiana State U.P. 1987), vilken bygger på författarens avhandling från 1971. Vidare har Walter A. Jackson skrivit en opublicerad doktorsavhandling med titeln *Gunnar Myrdal and American Racial Liberalism* (1983), vilken finns tillgänglig i

mikrofilmskopia. Jacksons arbete kommer troligen att publiceras inom kort.

Dessa båda avhandlingsarbeten har mycket omsorgsfullt skildrat förutsättningarna och effekterna av Myrdals och hans medarbetares intellektuella insats. Tonvikten i Jacksons arbete ligger på förhistorien – Carnegie-stiftelsen, hur initiativet kom upp, hur man ledade efter en "exceptionell man" att leda arbetet och hur detta organiserades. Där analyseras också det amerikanska forskningsläget på 1930-talet, vilket bl.a. leder fram till slutsatsen att Myrdals arbete var ett betydelsefullt brott med den samhällsvetenskap som försökte efterlikna naturvetenskapen och som därför betraktade sig som "neutral" och oförmögen att bidra till den politiska processen. Jackson följer dessutom Myrdals idéutveckling mycket noggrant från arbetets start till dess genomförande.

Southernns bok kan sägas ta vid där Jackson slutar. Han studerar mycket detaljerat hur AD togs emot i den amerikanska diskussionen, hur den användes och utnyttjades i den politiska debatten och den praktiska politiken. Läsaren får på ett intressant sätt följa hur värderingen av Myrdals bok skiftar och är beroende av de politisk-ideologiska striderna i det amerikanska samhället.

Varför valdes Gunnar Myrdal till detta uppdrag? Stiftelsen lade ned mycket arbete på att hitta någon med rätt bakgrund och kvalifikationer. I diskussionen förkastades flera av förslagen på grund av att man ville ha någon från ett land utan koloniala belastningar, vilket medförde att det till slut bara var Skandinavien och Schweiz kvar. Förutom Myrdal nämndes etnografen Gerhard Lindbloom. Myrdal hade gjort ett starkt intryck under sin Amerikavistelse 1929-30 och många uppskattade hans arbete för Rockefellerstiftelsen. Förutom hans professionella insatser som ekonom hade man fäst sig vid hans förmåga att koppla ihop samhällsvetenskaplig forskning och politiska projekt, dvs. det som ofta beskrivs med begreppet "social ingenjörskonst". Det framgick bl.a. av hans befolkningsstudier i början av 30-talet och

ett ytterligare plus var hans politiska erfarenhet.

Myrdal tackade, som sagts, först nej till erbjudandet. Vad fick honom att ändra sig? Hur kunde han, som lett ett omfattande utredningsarbete om nödvändiga sociala reformer vilka nu stod inför sitt genomförande, lämna Sverige? Myrdal hävdar själv i *Hur styrs landet* (1983) att han for till Amerika för att undfly det uppföljande arbetet. En annan förklaring kan vara det faktum att socialdemokraterna 1938 inledde en reformpaus och slöt borgfred med näringslivet för att istället ägna sig åt försvars- och utrikespolitik. Detta passade säkert inte Myrdals politiska kynne.

När han väl accepterade kan han knappast ha föreställt sig problemets komplexitet. Det blev han dock varse när han direkt efter ankomsten till USA i två månader reste runt i sydstaterna och samtalande med akademiker, präster och representanter för olika organisationer. Jackson påpekar att Myrdal och Sterner inte nöjde sig med de officiella kontakter som planerats i förväg. De tröttnade snart på mötena med medelklassens representanter och besökte barer och nattklubbar, uppsökte lant- och fabriksarbetare. Resan gjorde ett djupt intryck och om inte förr insåg Myrdal lagets allvar. I sydstaterna regerade det s.k. Jim Crow-systemet (Jim Crow är en sydstatsbeteckning på svarta), som innebar långtgående regler för segregeringen mellan svarta och vita. Skolorna var åtskilda. Sjukhus, bibliotek, parker m.m. var stängda för svarta. Tåg, bussar, hotell och offentliga mötesplatser var segregerade. Toaletter, trottoarer, osv. var skyltade ”endast för vita” eller ”endast för icke-vita”. Svarta stadsdelar dominerades av misär och polisen var organiserad mot snarare än för de svarta.

Resan i södern innebar också kontakter med vita, vilka inför Myrdals nyfikna och ofta brutalt rättframma frågor uppvisade en påfallande dubbelhet i sin inställning. Samtidigt som man hyllade de traditionella amerikanska rättvise- och jämlikhetsidealerna talade behandlingen av de svarta ett annat språk.

Myrdal upptäckte att det fanns en moralisk polspänning i den vita amerikanska kulturen, och det lade han till grund för undersökningens ansats: ”Negerproblemet liksom alla de andra svårlösta sociala problemen är därför i första hand ett problem i amerikanens eget hjärta”, skrev han i den svenska boken *Kontakt med Amerika*, som utgavs efter den tillfälliga Sverigevistelsen 1940–41. Där och i den lilla skriften *Amerika mitt i världen* (1943) finns sammandrag av Myrdals synsätt på rasfrågan i svensk och tidstypisk språkdräkt.

Myrdal menade att rasdiskrimineringen skulle förstås som en brytning mellan den nationella överideologin – den amerikanska trosbekännelsen (the creed) – och olika lokala ”lägre” ideologier som avvek därifrån: ”Båda slagen ryms inom samma amerikan, och deras strid inom hans bröst återger nationens ständigt pågående moraliska och sociala utveckling. De lokala ideologierna svarar mer direkt mot vad man till skillnad från ideal kallar intressen”.

Detta var det ”amerikanska dilemma”. I den färdiga boken lät Myrdal detta utgöra det prisma som alla faktautredningar fick brytas igenom. För Myrdal var det ett grundläggande metodkrav att uttryckligen redogöra för de värdepremisser utifrån vilka undersökningen genomfördes. Redan i boken *Vetenskap och politik i nationalekonomien* (1929) lade han fast att en i formell mening ”objektiv” samhällsvetenskap var en omöjlighet. En social forskning som avsåg att ligga till grund för och föreslå samhällsförändringar måste explicit redogöra för de värderingar som låg bakom val av problem och perspektiv.

Det allmänna angreppssättet på problemet hade således sin bakgrund i uppfattningar som vuxit fram hos Myrdal redan innan han började Carnegieprojektet. Jackson kan dock visa att den speciella betoningen av ”den amerikanska trosbekännelsen” faktiskt utformades under Myrdals Sverigevistelse 1940–41. I hemlandet upptäckte han och blev starkt kritisk till att det svenska folket inte hade en så starkt levande demokratisk

tradition som han upplevt i USA. Han fann att detta var orsaken till att svenskarna var betydligt mera undfallna gentemot den tyska propagandan och att man inte fastare kämpade mot inskränkningarna i tryckfriheten. Svenskarna var helt enkelt i behov av en demokratisk trosbekännelse och han önskade en politisk kampanj till detta ändamål. Boken *Kontakt med Amerika* kan ses hans insats för att höja den ideologiska motståndskraften i landet. Resonemanget gav upphov till tanken att det för Amerikas del av trovärdighetsskäl var nödvändigt att leva upp till konstitutionens idéer också på rasområdet. Det var nödvändigt för att bevara livskraften i de demokratiska institutionerna och för att kunna vinna kriget mot nazidiktaturen.

Valet av värdeutgångspunkt utgjorde enligt Myrdal inte något som kunde begränsas till forskarens privata och godtyckliga ideal, utan en fråga om att göra en analys av verkligheten, att utgå från för samhället relevanta värderingar. I boken från 1929 skrev han att utgångspunkten inte fick tas i något annat än olika folklagers faktiska inställning, eller deras sannolika inställning under vissa givna hypotetiska förutsättningar. De skulle vidare vara logiskt konsistenta och vara möjliga att uppnå. Om Jackson har rätt, vilket allt tyder på, var Myrdals farofyllda resa över till Sverige, och kontrasten mellan Sverige och Amerika av grundläggande betydelse för grundtemat i boken.

Den i många avseenden delikata och mycket svårlösta metodfrågan (han menade sig aldrig riktigt ha löst problemet) fann Myrdal vara relativt lätt att lösa i fallet USA. "Amerika", skrev han, "har det enhetligaste och fastaste, det klarast formulerade, det i folks medvetande livligast levande systemet av uttryckta ideal för mänsklig samlevnad." Principerna hade bl.a. genom utbildningssystemet gjorts medvetna och uttalade: "Varje amerikan har fått dem stämplade i sitt sinne".

Denna stämpling till trots förträngdes ofta de goda idealen till förmån för andra "lägre"

värderingar, som tillkommit för att skydda vissa gruppintressen. För att motivera och rationalisera sitt beteende utvecklade människor fördomar, t.ex. om svartas nedärvda egenskaper, deras låga kulturnivå, etc. Medlet för att bryta detta hette upplysning om de faktiska förhållandena. Om människor verkligen fick kunskap om den svarta befolkningen och deras situation skulle de också vara beredda att ge rättvisa åt de förtryckta. Myrdal framhöll att man i Amerika aldrig på allvar hade försökt sig på en utbildningsoffensiv mot den rasbundna intoleransen. I kapitel efter kapitel tog Myrdal och hans medarbetare itu med att avslöja fördomar och påvisa fakta för att få människor, som man antog ville vara rationella i sitt agerande, att tänka och handla på ett sätt som stod i samklang med de amerikanska medborgaridealerna.

An American Dilemma är ett pionjärverk när det gäller problemstyrd, socialvetenskaplig forskning. Där redovisas mängder av empiriska data om negrernas liv, om deras kyrkor, om negrerna och den amerikanska ekonomin, affärslivet, utbildningen, pressen, organisationerna m.m. Särmärket för studien är att problemet gavs en sociologisk-kulturell behandling. Myrdal försökte se saken i ett helhetsperspektiv. Dilemmateorin genererade en mängd intressanta frågeställningar som fokuserade på den vita majoriteten, som orsak till problemet. Med sin orädda och rättframma forskarstil blev Myrdal framgångsrik i att tränga förbi de gränser som hyckleriet vanligen satte upp. Han pekade direkt på rädslan för rasblandning – för fysisk och känslig kontakt mellan raserna – som en viktig faktor i sammanhanget.

Myrdal lät göra en rangskala, som angav vad vita och svarta ansåg viktigast i rasfrågan. Det visade sig att de vita satte den sexuella åtskillnaden främst, men det motsvarades inte från de svartas sida av någon hett åtrådd sexuell desegregering. Viktigast för dem var istället att bli av med den ekonomiska diskrimineringen, vilket faktiskt var det som de vita minst av allt påstod sig vara emot. Utan sidoblickar avslöjades alla de rationali-

seringar som de vita utvecklat för att försvara den sociala ojämlikheten mellan raserna. För att öka förståelsen, toleransen och kunskaperna var det viktigt att öka kontakterna mellan raserna. Segregationen ledde till isolering, vilket bara förstärkte rasismen.

Målsättningen var med andra ord att låta negrerna smälta in i det amerikanska samhällslivet. Perspektivet innebar att dessa borde tillägna sig den vita kulturens karakteristika. De svartas egen kultur sågs inte som ett arv från deras afrikanska förflutna, utan snarare som en förvriden version och reaktion på den amerikanska kulturen i allmänhet, en funktion av negrernas faktiska sociala ställning.

Myrdal tog direkt avstånd från marxismens ekonomiska uppfattning. Ett klassperspektiv kunde inte förklara de svartas belägenhet. Inte heller en biologisk utgångspunkt var hållbar. Negrernas beteende betingades av sociala mönster och specifika amerikanska kulturdrag, inte av rasolikheter. Myrdal arbetade teoretiskt med en dynamisk teori om cirkulär kausalitet och kumulativa effekter. I den analytiska ansatsen ingick tre sinsemellan beroende faktorer, ekonomiska, sociala och attitydmässiga. Diskrimineringen höll negrerna på en låg ekonomisk nivå, vilken i sin tur rättfärdigade de vitas attityd och beteende. Systemet kunde vara i jämvikt, men en förändring i negrernas ekonomiska ställning (t.ex. till följd av teknisk utveckling inom jordbruket) kunde sätta igång en ond cirkel med ytterligare diskriminering och hårdare attityder. En positiv cirkulär kausalitet var möjlig därest en förbättring skedde inom någon faktor. Med kumulation skulle denna sprida sig till de andra nivåerna. Myrdal valde att gå till angrepp på attitydnivån för att angripa systemet i den länk, moralen, som han fann vara den svagaste i kedjan.

I sin undersökning av hur AD togs emot visar Southern att merparten av recensenterna fann boken objektiv och vetenskaplig. Journalister fann ett stort nöje i att jämföra boken med fransmannen Tocquevilles och engelsmannen Bryces klassiska verk. Även

om vita sydstatarna i gemen var tveksamma till bokens huvudtes erkännande att boken var en given klassiker och källa till studiet av rasproblemet. Enligt Southern kom boken att få ett avgörande inflytande på utvecklingen i USA.

Tioårsperioden närmast efter dess publicering spreds budskapet till allt vidare kretsar. AD gav ett nytt och övertygande språk åt problemet, vilket Trumanadministrationen utnyttjade i flera kommissioner. Omedelbart började sammanfattningar cirkulera vid akademier och inom organisationer. Myrdals medarbetare Arnold Rose kondenserade innehållet till en bok om 300 sidor 1948. Allt detta gick ut i stora upplagor. Beräkningar gjorda över perioden fram till 1968 visade att Myrdal fick dubbelt så många referenser som någon annan bok i ämnet.

Southern vill till stor del förklara bokens exceptionella framgång med det faktum att den kom vid precis rätt tidpunkt. Vid andra världskrigets slut stod USA som demokratiens utpost och förkämpe. Det medförde att landet måste ta större hänsyn till den internationella opinionen. De svarta hade deltagit i kriget för demokratiens försvar och kunde nu ställa krav på densamma. Medborgarrättsorganisationerna hade samlat styrka och hade inlett en period av intensifierad kamp. En av dess grundläggande framgångar kom senare med Brownfallet i Högsta domstolen 1954, där man återopade sig på Myrdals verk, som enligt domstolen bevisat att "åtskilda inte kunde vara jämlika", att segregerade skolor psykiskt hämmade svarta barn.

Användningen av Myrdal i dylika sammanhang provocerade fram kampanjer mot AD från vita sydstatarna som brännmärkte svensken som kommunist, eller gav sig till att försöka utveckla en rasistisk sociologi och biologi. Boken blev en milstolpe i vetenskapens utveckling, en referenspunkt för senare forskning. Både preciseringar och ifrågasättanden av Myrdals hypoteser presenterades. De senare ofta inriktade på att mjuka upp den optimism inför framtiden som fanns i

AD, bl.a. genom att framhålla ett konflikt- och maktperspektiv.

Myrdal behöll dock, enligt Southern, sin auktoritet fram till mitten av 1960-talet. De relativa framgångarna för medborgarrättsrörelsen, där Myrdals teser användes flitigt, bidrog starkt till detta. 1965 höll president Johnson sitt berömda rösträttstal, vars höjdpunkt innehöll frasen "we shall overcome".

Myrdals vision passade som hand i handske den legala, fredliga, "konservativa revolution" som vita liberaler och svarta medborgarrättsledare som Martin Luther King ville ha. Myrdals inflytande var så självklart att det sällan gjordes explicit. "Myrdalismen" hade, enligt Arthur Schlesinger Jr vuxit in i ryggmärken på vita liberaler. Tio år efter Trumans kommission, som arbetade i myrdalska termer, gjorde Eisenhowers likadant. Även Kennedy arbetade på grundvalen att rasfrågan var ett moraliskt problem. Martin Luther King delade i allt väsentligt Myrdals synsätt och blev nära vän med svensken. Southern hävdar att King hämtade betydligt mer inspiration från Myrdals perspektiv än vad man vanligen vill tro. De svarta ledarna betraktade AD som ett väsentligt bidrag till kampen, även om Myrdal underskattat den religiösa rörelsens betydelse i södern.

Efter 1965 tilltog rasoroligheterna i nordstaterna och de svarta ledarna där fann att de moraliska teorierna inte var tillfyllest. De satte större tilltro till maktkamp och klassolidaritet och inför händelserna 1967 måste också King erkänna att både svarta ledare och samhällsforskare underskattat den grad av hyckleri och trångsynthet, som dominerade hos de vita. I takt med att King förlorade greppet över den svarta protesten kom allt fler angrepp på den myrdalska teoribildningen från militanta Black-Power ledare. I negerghettona fanns inte tålamod att vänta på de vitas moraliska uppvaknande. Den fortsatta kampen kom att utmana de vitas rädsla snarare än deras samvete.

En legion av kritiker mot Myrdal följde i upploppens spår. De vitas etik sågs som en

nödlögn, de vitas samveten rymliga. Sociologer visade att de vita motsatte sig de svartas rättvisekrav med hänvisning till lag och ordning, men utan att rationalisera detta med fördomar om de svarta. Betydelsen av den amerikanska trosbekännelsen sattes ifråga. Man menade att det hos amerikanerna fanns en annan och i rasfrågan viktigare "creed", som handlade om "the self-made man", självtillit, arbetsetos, lydnad och disciplin. Om inte den gamla trosbekännelsen kunde göra tjänst fick denna tjäna som motivering för nedvärderingen av de svarta.

Mot slutet av 1960-talet framstod sexualproblemet som betydligt mera komplext och laddat än vad Myrdal föreställt sig. Hans syn på de svartas kultur betraktades som rasistisk av ledarna för den nyvaknade svarta nationalismen. Organisationer re-segregerades av de svarta. "Onkel Tom har inget samvete", sade Malcolm X. Man menade att Myrdals idylliska vision inte skulle ha kunnat skrivas om han studerat de svarta i slumstäderna i norr mera och de vitas samveten mindre. Historikerna bidrog med sin kritik - Myrdal hade underskattat de historiska krafter som var i verkan.

I ett läge då många trodde att de svartas ställning var närmast omöjlig att ändra på förutsade Myrdal 1944 att Amerika stod inför dramatiska förändringar. Så har också skett. I det långa perspektivet har Myrdal onekligen fått rätt. Under 1980-talet har en av de svarta ledarna trätt fram som en av demokraternas starkaste presidentkandidater. Idag talar man om ett nytt amerikanskt dilemma - att få de många etniska grupperna att leva samman.

Det har sagts att Gunnar Myrdal uppfattade sitt arbete med rasfrågan som hans egen personliga insats i andra världskriget. *An American Dilemma* blev viktig för honom inte minst eftersom hans själv delade de värderingar som låg i den amerikanska trosbekännelsen. Därför passade uppgiften honom på ett alldeles särskilt sätt. Den andra sidan av myntet är att Myrdal i all sin vidsynthet inte tillräckligt insåg betydelsen av de svartas

egen självorganiserade verksamhet. Med sitt kyligt rationella intellekt överbetonade han de ideella krafternas betydelse och kunde aldrig riktigt förstå den svarta revolten. På de sista raderna i sin sista bok föreslår han mer forskning om de moraliska krafternas roll i politiken.

Myrdals samhällsvetenskap innebar, att de politiska värderingarna, de moraliska problemen, sattes i centrum. Det går knappast att hävda att hans modell för social ingenjörskonst innebar att tekniska lösningar sattes istället för moraliska val. Han ville snarare medvetandegöra människor om värdepremissernas betydelse.

Myrdals politiska teori är fortfarande högst aktuell i vår tid när industrisamhällets vägvalsproblem blivit allt tydligare. Miljöfrågan är ett dilemma i alla natur- och tillväxtvänliga svenskars hjärta. Myrdal har anvisat en väg

för hur sådana dilemman skall förstås och kan bearbetas. De moraliska krafterna bör inte underskattas. Politiskt förändringsarbete är inte bara avgifter, lagar och paragrafer. Social ingenjörskonst på miljöområdet blir en halvmesyr om den inte kopplas till ett upplysningsarbete som tar utgångspunkt i ett tydligt val av värdepremisser, som appellerar till de värderingar som finns förborgade i folkdjupen. En effektiv och progressiv miljöpolitik kan inte påtvingas folk uppifrån. Den måste appellera till medtänkande, medagerande, från basen, från folket.

[Fotnot: Originalandlingar rörande AD, manuskript och korrespondens samt mikrofilmade handlingar från Carnegie Corporation of New York, finns i Arbetarrörelsen arkiv och bibliotek, Stockholm. Där finns också ett omfattande material för den planerade boken som sedermera blev Historien om An American Dilemma.]

Ulf Sandström

doktorand vid Tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet